

Backspegeln

TEXT Christer Degsell

Att barn ska lära sig läsa stadgades redan i 1686 års kyrkolag. Enligt denna skulle klockaren lära alla barn i församlingen att läsa. Läskunnigheten var därför allmän i Sverige redan under 1700-talet, vilket är tidigt sett ur ett internationellt perspektiv.

Skolmostrar och läsmästare

Klockaren var emellertid ingen fast institution som man skulle kunna tro efter vad som anförs i kyrkolagen. Detta eftersom inte alla socknar hade råd att hålla sig med klockare. Uppgiften att lära barnen att läsa anförtroddes därför på många håll åt andra. Det kunde vara soldater eller andra som var läskunniga och som kyrkoherden bedömdes som lämpliga för uppgiften. Skolmostrar och läsmästare är några epiteter dessa personer gått under. Läroboken (Läsläran) som användes i undervisningen var Luthers lilla katekes. Examinationen genomfördes vid de återkommande husförhören och den enskildes kristendoms-kunskap och läsfärdighet noterades i församlingens husförhörslängder.

Sörgården

Under de första 75 åren, räknat från 1842 års folkskolestadga, var folkskolan en skola med fortsatt stark inriktning på kristendomsämnet och där Luthers lilla katekes var den viktigaste läroboken. Den första läseboken med en läspedagogik som ställer barnet i centrum – *Hem och hembygd Sörgården* – utkom först 1912. Genom hela boken får man följa den familj som bor på Sörgården. Man får vara med barnen när de är i skolan och när de utför sina sysslor på och utanför gården. Läsläran börjar med en bild på och en kort text om Sörgården. Även fortsättningsvis i läsläran så stämmer bilderna överens med det som står i texterna. Det går därför att enbart från bilderna förstå vilket ämne texten handlar om. Denna läslära användes på sina håll så länge som till senare delen av 1940-talet.

Nu läser vi A

Nästa läslära som dyker upp i mitt minne är *Nu läser vi A* som utkom 1977. Denna läsebok är baserad på den läsebok – *Nu ska vi läsa* – som utkom 1948. Denna senare läslära var min första läsebok när jag började i skolan. *Nu läser vi A* är rikt illustrerad med bilder men innehåller inte så mycket text. I läsläran får man följa Lena och Tor och deras vänner Siv, Erik, Eva, Elsa, Isa och Lisa. Man får följa deras vardag i skolan och i hemmet. Ju flera bokstäver man lär sig ju mera text blir det.

Det skiljer 65 år mellan *Sörgården* och *Nu läser vi A*, 91 år mellan *Sörgården* och *Bodils första läslära* som kom ut 2003 och 25 år mellan *Nu läser vi A* och den sistnämnda läsläran. Metodmässigt är de dock ganska lika varandra. Alla tre läsläror innehåller gestaltningar, texter och bilder, som utgår från barnet och i en kontext med vilken barnet kan identifiera sig och det samhälle i vilket de lever. *Sörgårdens* kontext speglar tidiga 1900-talets bondesamhälle medan *Bodils första läslära* från 2003 speglar det samhälle barn lever i dag.

Kontrasten mellan Luthers lilla katekes och de ovan nämnda läsläror är stor både till utformning och innehåll. Fram tills införandet av den allmänna folkskolan 1842 handlade det inte om att läsa som vi tänker oss idag, utan det var mycket innantill läsning och många kunde bara läsa de texter de redan hört men inte för dem nya och okända texter. I en nyhetssändning nyligen redovisades nya forskningsresultat som pekar på att barns förmåga att läsa en text (avkoda) inte är detsamma som läsförståelse, vilket visar sig då de längre upp i åldrarna inte förstår innehållet i den text de kan läsa.

Uppföljning av barns läsförståelse är grundläggande för deras framtida möjligheter. Uppföljningen bör dock vara utformad så att den stärker deras tilltro till deras egen förmåga och inte bidra till att de upplever att de är sämre än andra.

Christer Degsell

